

Kunst of koopwaar

Hoe de cultuurpolitiek uit Nederland verdween

Frans Becker & Paul Kalma

Met medewerking van Nienke van Heukelingen

INHOUD

VOORWOORD	7
» <i>Gijs Scholten van Aschat</i>	11
» <i>Ilona Sie Dhian Ho</i>	14
1. DE ACTUALITEIT VAN EMANUEL BOEKMAN	17
» <i>Marie-Thérèse van de Kamp</i>	27
» <i>Jan Raes</i>	30
2. EEN SOCIAAL-DEMOCRATISCHE TRADITIE	33
» <i>Judijke Kiers</i>	50
3. REGIME CHANGE: VAN VOLKSVERHEFFING NAAR ‘LINKSE HOBBY’	53
» <i>Marcel Reijans</i>	70
» <i>Suzanne Oxenaar</i>	72
4. DE ONTTAKELING VAN HET CULTUURBELEID	75
» <i>Ocker van Munster</i>	93
» <i>Melle Daamen</i>	95
5. KUNST IN DE GREEP VAN DE COMMERCIE	99
» <i>Marcel Möring</i>	118
6. CULTUUR ALS WINGEWEST: DE BOEKENBRANCHE	121
» <i>Huub Wijffes</i>	137
7. CULTUUR ALS WINGEWEST: DE INTERNET-GIGANTEN	139
» <i>Nicolas Mansfield</i>	165
» <i>Caroline Nevejan</i>	168
8. DE WONDERBAARLIJKE TERUGKEER VAN DE CULTUURPOLITIEK	171
NOTEN	207
PERSONENREGISTER	223

1.

DE ACTUALITEIT VAN EMANUEL BOEKMAN

Nederland heeft een schatkamer aan kunstzinnig en cultureel erfgoed – van de componisten van oude muziek en de schilders van de gouden eeuw tot de twintigste-eeuwse architecten, fotografen, vormgevers en schrijvers. Ons culturele leven ontleent zijn kracht niet alleen aan het verleden, maar ook aan de veelzijdige en kwalitatief hoogstaande kunstuitingen in de huidige tijd – op het gebied van literatuur, muziek, theater, dans, architectuur, vormgeving, beeldende kunst – en aan de open verbinding met culturele ontwikkelingen in het buitenland.

Voor de kwaliteit van kunst en cultuur zijn natuurlijk in de eerste plaats de kunstenaars verantwoordelijk. In de tweede plaats is dit succes verbonden met de sterke en gevarieerde instituties die ons land kent en met degenen die deze instellingen beheren en besturen: theaters, musea, concertzalen, galleries, uitgeverijen, boekhandels en festivals. Sommige instellingen behoren tot de wereldtop. In de derde plaats gedijt dit rijke culturele leven bij een positief cultureel klimaat, wetenschappelijk onderzoek, een geïnteresseerd en geïnformeerd publiek, aandacht van pers en andere media, particuliere financiële steun en een alerte kring van beschouwers en critici. En tenslotte heeft actieve betrokkenheid van de overheid – op lokaal, provinciaal en nationaal niveau – een onmisbare bijdrage geleverd aan wat in Nederland aan kunst en cultuur wordt voortgebracht, wat er te zien, te beleven en te beluisteren valt. Politiek deed en doet ertoe. Maar juist op dit punt heeft zich de afgelopen jaren een ingrijpende verandering voorgedaan. De actieve overheidsrol wordt in toenemende mate betwist.

Grondlegger van de cultuurpolitiek

Een van de belangrijkste architecten van de actieve overheidspolitiek op het gebied van kunst en cultuur is de sociaal-democraat Emanuel Boekman

geweest. Hij was afkomstig uit een joods Amsterdams gezin, waarvan de vader een kleine boekhandelaar was. In het interbellum werd hij een beeldbepalende en succesvolle wethouder, met de hoofdstedelijke kunstzaken in portefeuille. Na de inval van de Duitsers pleegde hij, samen met zijn echtgenote, zelfmoord.⁶ Zijn betekenis voor de Nederlandse cultuurpolitiek wordt niet alleen bepaald door zijn bestuurlijke nalatenschap, maar ook door zijn proefschrift, *Overheid en kunst in Nederland*. Deze eerste wetenschappelijke studie over de relatie tussen overheid en de kunsten in ons land, waarop Boekman op 6 juni 1939 in de aula van de Gemeentelijke Universiteit Amsterdam promoveerde, sluit af met het hoofdstuk 'Perspectieven', waarin eigenlijk de grondslagen worden geformuleerd van wat na de oorlog het cultuurbeleid van de Nederlandse overheid zou worden.

De tweede stelling bij zijn proefschrift bevat in al zijn beknoptheid de opdracht die Boekman zichzelf stelde: "Terecht verklaart Kautsky: "Nicht so sehr die Kunst zu revolutionieren, als vielmehr das, was die herrschenden Klassen an herrlichen Leistungen der Kunst bisher für sich monopolisiert haben, den Massen zugänglich zu machen, ist die Aufgabe der Künstler und Kunstverständigen dem Proletariat gegenüber". Het bevorderen van de zin voor schoonheid bij de massa van het volk en het wijzen van de weg naar een 'verfijnd kunstgenot' waren de doelstellingen van zijn cultuurpolitiek.⁷ Het was zijn overtuiging 'dat kunst een eigen deel van het volle leven is (...) een niet te missen bestanddeel van ons leven'.

De overheid heeft in de visie van Boekman een actieve rol te spelen bij het behoud van wat vorige generaties ons hebben nagelaten en bij het bevorderen van eigentijdse kunst. Wat dit laatste betreft gaat het om het aankopen van werk voor musea en andere openbare gebouwen, subsidiëring van muziek, toneel en beeldende kunsten, alsmede aandacht voor de vormgeving van het publieke domein. De kunst hoort niet opgesloten te worden in de begrenzing van museum of concertzaal, 'doch zij moet te vinden zijn op de straat, in een willekeurig gebouw, in een eenvoudig gebruiksvoorwerp.'⁸ Cultuurpolitiek, aldus Boekman, 'moet erop gericht zijn, de belangstelling voor de kunst te vergrooten en, waar zij niet bestaat, te trachten belangstelling voor kunst te wekken. Wil deze kunstpolitiek echter inderdaad gericht zijn op het volk als geheel, of, ten minste, op een zoo groot mogelijk deel van het volk, dan

kan zij niet anders zijn dan een deel van een sociale politiek in den ruimsten zin van het woord.⁹ Een gelijkwaardige culturele overheidszorg voor stad en platteland, was zijn overtuiging, behoort daar eveneens toe.

Juist omdat ontvankelijkheid voor de kunsten afhankelijk is van het welvaartspeil, het onderwijs, de arbeidstijden en de huisvesting van de bevolking, is cultuurpolitiek volgens de SDAP-wethouder niet los te zien van sociale politiek. Verlaging van de toegangsprijzen voor musea en de organisatie van rondleidingen moesten het bezoek van arbeiders aanmoedigen.¹⁰ Er werden goedkope volksvoorstellingen voor toneel en goedkope volksconcerten georganiseerd. Voor werklozen waren er bovendien de aparte zogenaamde kwartjesvoorstellingen. Boekmans kunstopvatting is dus, zo stelde Joop den Uyl veertig jaar na het verschijnen van diens proefschrift, ‘aanzienlijk breder dan die van de subcultuur van de socialistische arbeidersbeweging, maar legt wel de nadruk op het overwinnen van het klasse-karakter dat de kunstbeoefening in de “kapitalistische” samenleving zozeer kenmerkt.’¹¹

Tegelijkertijd bewaakte Boekman de grenzen van de onafhankelijkheid van de kunsten: ‘De kunst heeft een zelfstandige oorsprong, wordt niet in dienst van de maatschappij verricht en is niet haar dienstknecht.’¹² Hij meende dat vooral het onderwijs zijn doelstellingen dichterbij kon brengen. Behoud van erfgoed, stimulering van hedendaagse kunst, aandacht voor cultuur in de publieke ruimte en het openbaar bestuur, spreiding en participatie – het zouden niet alleen de grondtonen worden voor het naoorlogse Amsterdamse beleid van Boekmans opvolger, Ab de Roos (‘We gaan Boekman uitvoeren’), maar ook van de nationale cultuurpolitiek, na een korte periode van christelijk-bevlogen activisme.

De terugkeer van de ongelijkheid

Kunnen opvattingen als van Boekman nog een leidraad zijn in de huidige tijd, ruim 75 jaar nadat hij zijn visie op een actieve cultuurpolitiek formuleerde? Velen menen van niet, op grond van ontwikkelingen aan zowel de vraag- als de aanbodkant van kunst en cultuur.¹³

De verschillende kunstvormen, zo wordt daarbij aangevoerd, zijn in de tweede helft van de twintigste eeuw voor een steeds groter publiek toegan-

kelijk geworden. Nieuwe technologieën en de intensivering van het media-gebruik hebben daarbij een belangrijke rol gespeeld. Daarnaast is ook aan de vraagzijde veel ten goede veranderd. Burgers zijn tegenwoordig, met de toename van welvaart en scholingspeil, beter geïnformeerd en ook een stuk mondiger. Dit alles heeft geleid tot een vergroting van de cultuurparticipatie en tot gedeeltelijke realisering van het cultuurspreidingsideaal. Maar verder dan dat, zo luidt de conclusie, moeten we niet willen gaan. Mensen maken tegenwoordig echt zelf wel uit waar hun voorkeur naar uitgaat. Wie dan toch op nog meer cultuurspreiding blijft hameren, is betuttelend bezig – en vergeet dat een deel van de bevolking nu eenmaal niet geïnteresseerd is in de schone kunsten.

Voeg bij dat alles het afgenomen vertrouwen in overheidsbemoeyenis op allerlei terreinen, zelfs onder sociaal-democraten – en de conclusie lijkt onontkoombaar: Boekmans proefschrift is rijp voor het museum van politieke oudheden. Maar in dit boek nemen we het tegenovergestelde standpunt in. *Overheid en kunst in Nederland* heeft juist een klemmende actualiteitswaarde. Zeker, de toegankelijkheid van kunst en cultuur en hun aanwezigheid in onze dagelijkse leefomgeving zijn – mede als gevolg van de digitale revolutie en de vrijwel oneindige informatiemogelijkheden – aanzienlijk toegenomen. Dat geldt ook voor het gemiddelde opleidingsniveau en de mogelijkheden van vrijetijdsbesteding. Maar er zijn tegelijkertijd weinig geruststellende ontwikkelingen gaande, zowel wat betreft de deelname aan als het aanbod van kunst.

Wat het eerste betreft: in de naoorlogse periode namen de sociaal-economische verschillen onder de bevolking geleidelijk af en groeide de middenklasse in al haar variëteit. Die groei vormde de basis voor een groter publiek dat kunst als een aangename en verantwoorde vorm van vrijetijdsbesteding ontdekte.¹⁴ Inmiddels is aan deze ontwikkeling een einde gekomen en neemt sinds het begin van de jaren tachtig in de westerse wereld de ongelijkheid in sociaal-economisch opzicht weer toe. Dat varieert overigens per land en neemt verschillende gedaanten aan – van achterblijvende inkomens van degenen die getroffen worden door bezuinigingen op de sociale zekerheid tot een sterke concentratie van vermogen bij een kleine groep aan de top. Ook in Nederland is de ongelijkheid in inkomen en vermogen weer gegroeid.¹⁵

De middenklasse staat onder druk – in de Angelsaksische wereld spreekt men inmiddels van de ‘squeezed middle class’. Prijsdifferentiatie – zoals door veel podiuminstellingen toegepast – heeft de toegankelijkheid van culturele voorzieningen als theater en concert wel bevorderd.¹⁶ Maar dat zij voor iedereen toegankelijk zijn is al lang een illusie.

Daarnaast bestaat er grote ongelijkheid ten aanzien van het van huis uit meegekregen sociaal-cultureel kapitaal en de daarmee samenhangende ontplooiingsmogelijkheden op het gebied van kunst en cultuur. Juist doordat sociaal-economische en sociaal-culturele verschillen overlappen en elkaar versterken, dreigen gescheiden werelden te ontstaan, met een aanzienlijke ongelijkheid in maatschappelijke ontplooiingsmogelijkheden als gevolg. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) spreekt van een groeiende culturele ‘kloof’ als gevolg van de toenemende economische onzekerheid en ongelijkheid.¹⁷ Daarbij speelt opleiding een cruciale, voorsorterende rol. De combinatie van sociaal-economische en sociaal-culturele verschillen heeft een bredere maatschappelijke invloed en leidt bij verschillende bevolkingsgroepen tot sterk uiteenlopende wereldoriëntaties en waardensystemen. Doordat het opleidingsniveau van de ouders, inclusief hun financiële en sociaal-culturele middelen, in hardnekkige mate bepalend is voor de opleidingskansen van hun kinderen, dreigt zo een nieuwe standenmaatschappij te ontstaan.¹⁸

Sociaal-democraten koesteren van oudsher hoge verwachtingen van het onderwijs om dit type ongelijkheid in te perken. Maar dat onderwijs heeft, aldus socioloog Jaap Dronkers, altijd twee gezichten gehad. Het was enerzijds een middel tot sociale stijging, maar genereerde anderzijds juist nieuwe ongelijkheden en hielp zo bestaande maatschappelijke verschillen bestendigen – of zelfs vergroten. Die ontwikkeling is de afgelopen eeuw verder versterkt, als gevolg van het toenemend belang van hoogwaardige wetenschappelijke en technische kennis. Dronkers wijst verder op het door Michael Young al gesignaleerde risico dat – in een samenleving waarin prestaties in plaats van afkomst de maatstaf voor succes zijn geworden – een maatschappelijke laag kan ontstaan die zich het vermogen tot goede schoolprestaties toe-eigent en aan volgende generaties doorgeeft.¹⁹

Een economisch mens- en maatschappijbeeld

Het patroon van sociale, economische en culturele ongelijkheid dat zich aldus aftekent zou voor sociaal-democraten een urgente kwestie moeten zijn. Het vraagt ook om een actieve cultuurpolitiek die, in de geest van Boekman, aan zou moeten sluiten bij een brede sociale politiek – en die met betrekking tot het onderwijs veel meer plaats inruimt voor cultuureducatie. Zoals docente en onderzoekster Marie-Thérèse van der Kamp het in een gesprek met ons formuleerde: ‘Juist dat wat de mens beweegt en kenmerkt, vind je niet in traditionele schoolvakken zoals wiskunde en taal. Daarom zijn kunstvakken zo waardevol. Vanuit huis krijgen veel kinderen dit niet mee. Het is de groep waar je vanuit het sociaal-democratisch denken de grootste betrokkenheid mee hebt. Die kinderen krijgen, zoals *Volkskrant*-columniste Aleid Truijens eens schreef, maar één kans en dat is op school.’

Een actieve cultuurpolitiek is ook gewenst in het licht van de fragmentering die de afgelopen decennia in cultureel opzicht is opgetreden. Een minimum aan gemeenschappelijke sociaal-culturele oriëntatie is gaan ontbreken. De toegenomen diversiteit van kunstzinnige en culturele tradities – gevolg van economische en culturele internationalisering en immigratie – vormt een potentiële bron van vruchtbare en spannende kruisbestuivingen, maar heeft slechts op beperkte schaal geleid tot een verdieping of verbreding van de culturele participatie, tot confrontatie of synthese.²⁰ De kunstmatige bestuurlijke reflex (meer participatie van mensen met een migratieachtergrond in de subsidievoorwaarden verwerken) schiet ernstig tekort. En de cultuurpolitiek noch de betrokken bewindslieden hebben sinds de eeuwwisseling een rol van betekenis gespeeld in het opgelaaide politieke en maatschappelijke debat over integratie. Toch behoeft dit vraagstuk ook een cultuurpolitiek antwoord.

Al bij de presentatie van het kunstenplan van staatssecretaris Rick van der Ploeg in 2000 plaatste econoom Arie van der Zwan kritische kanttekeningen bij de opvatting van de Raad voor Cultuur als zouden we te maken hebben met een interculturele smeltkroes ‘waarin herkomst en identiteit van een cultuur er niet langer toe zouden doen en openheid het absolute gebod is.’ Daar stelde hij tegenover ‘dat herkomst en identiteit juist essentieel zijn

voor de ontwikkeling van een open, pluralistische samenleving. Een eigen culturele identiteit vormt juist de basis voor een internationale culturele verkenning. De wereld van de cultuur is niet gediend met vermenging van culturen tot een “kleffe brei”. Integratie in een cultuur met een eigen identiteit stelt alle betrokkenen ‘in staat met meer begrip en waardering andere culturen, waaronder de cultuur van herkomst, tegemoet te treden.’²¹ Zoals omgekeerd geldt: in een pluriforme, internationaal georiënteerde culturele wereld is verdieping van kennis en inzicht in andere culturen dan de Nederlandse van grote waarde.

Het bevorderen van cultureel burgerschap zou een tegenwicht kunnen bieden aan de sociaal-culturele ongelijkheid en fragmentering, maar op dit terrein heersen nalatigheid en nonchalance.²² Er is een mensbeeld dominant geworden dat alle nadruk legt op individueel en economisch nut.²³ Een breder *Bildungs*-ideaal, met aandacht voor een completere ontwikkeling van mensen, ontbreekt.²⁴ In de houding van de politieke en maatschappelijke elite ten opzichte van de kunst en cultuur is niet alleen sprake van verzaking maar ook van verzaking. De politiek is niet meer in staat legitimatie, richting en samenhang te geven aan een voortvarend cultuurbeleid, tenzij in termen van economisch belang. In een toespraak in september 2013 vroeg de minister van cultuur, Jet Bussemaker, de podiumkunstenaars om haar en de politiek te helpen met het formuleren wat het belang is van kunst en cultuur voor de samenleving. ‘Als een minister dit vraagt, is er iets aan de hand’, aldus directeur van de Amsterdamse Theaterschool Jan Zoet.²⁵

Economisering van het mensbeeld loopt parallel met de economisering van het maatschappijbeeld. De markteconomie is feitelijk een marktmaatschappij aan het worden. Ook ten aanzien van kunst en cultuur is sprake van een eenzijdig economische benadering, die onvoldoende recht doet aan de eigen waarde van de kunsten. Doorschietende marktwerking leidt tot aantasting en verlies in de wereld van kunst en cultuur; ook de kunsten zelf worden onderdeel van een ontketend kapitalisme dat andere waarden overwoekert. Is dat een reden voor cultuurpessimisme? Zeker niet. De vervaging bijvoorbeeld van de scheidslijnen tussen ‘hoge’ en ‘lage cultuur’ heeft niet over de hele linie tot kwaliteitsverlies geleid. De commercialisering van kunstuitingen is in veel opzichten problematisch, maar heeft wel bijgedragen aan de zo

gewenste cultuurspreiding. En tegenover de schade die de bezuinigingen hebben aangericht, stonden ook veerkracht en nieuwe initiatieven.

Maar gevaren zijn er weldegelijk. Ze worden op dit moment door de politiek nauwelijks benoemd, laat staan afdoende bestreden. Het gaat in het bijzonder om een dreigend verlies aan pluriformiteit, vooral onder invloed van de toenemende greep die grote, winstgeoriënteerde bedrijven op de productie en verspreiding van cultuurgoederen en communicatiemiddelen hebben gekregen; en om de inperking en ondermijning van culturele 'vrijplaatsen', van de ruimte voor experiment en kritiek, als gevolg van een commercialisering van het publiek domein en van een overheid die vrijheid steeds meer met consumptievrijheid en cultuur met economische groei vereenzelvt. Deze ontwikkeling is niet onstuitbaar maar mede het resultaat van een politieke keuze voor een meer marktgericht beleidsregime. Ondernemerschap en creatieve industrie zijn kernbegrippen geworden van deze benadering. De kunst wordt vooral gewaardeerd om haar economische nut, terwijl haar intrinsieke en bredere betekenis voor de kwaliteit van ons bestaan onvoldoende op waarde wordt geschat.

Tegenwicht en correctie van deze trend zijn noodzakelijk. Daarvoor is behoefte aan een breed aangezette, meer waarden-gedreven cultuurpolitiek. Ze kan niet tot de bevordering van de kunsten beperkt blijven en zal ook op het onderwijs- en het wetenschapsbeleid en (tegen de liberale stroom van de afgelopen veertig jaar in) op dat van economie en technologie haar stempel moeten drukken. Wat van waarde is hoeft niet weerloos te blijven.

De traditie hernomen

Er is, zo concluderen we, alle aanleiding voor een actieve eigentijdse kunst en cultuurpolitiek – in lijn met de centrale uitgangspunten van Boekman, maar rekening houdend met de in sommige opzichten sterk gewijzigde omstandigheden. Een politiek, geïnspireerd door sociaal-democratische en vrijzinnig-liberale waarden, met de mogelijkheid een breder politiek en maatschappelijk spectrum te overtuigen. Een vereiste is daarvoor wel dat de sociaal-democratie de afstand die zij op dit terrein inmiddels tot haar eigen traditie heeft genomen weer overbrugt.

Hoort, zo kan men zich afvragen, een actieve cultuurpolitiek prioriteit te hebben in tijden van budgettaire krapte, economische tegenslag en oplopende internationale spanning? Zijn dan niet andere behoeften eerst aan bod? Voor Boekman, wethouder in de zware jaren van economische crisis en de opkomst van het fascisme, bestond daarover weinig twijfel. 'Ook in de moeilijkste tijden, waarin het gevaar bestaat dat volken naar den afgrond worden gesleept, heeft men het ideaal na te streven, de menschheid op een hoger plan van beschaving te brengen. Daartoe kan ook strekken intensiever bemoeiing van de overheid met de kunst.' Niet in een oordelende, maar in een stimulerende rol: 'zij heeft de levende krachten in de maatschappij, van kunstenaars en kunstgevoeligen, en kunstbehoevenden, te wekken en elkander te doen naderen.'²⁶ Voor Boekman vloeide deze politieke prioriteit voort uit het belang van kunst en cultuur voor individu en maatschappij. Ook, zo schreef hij in het zicht van de Tweede Wereldoorlog, 'in een vreselijke tijd als de onze.'²⁷

In de nog donkerder dagen die kwamen bleek dat ook toen hoop en overlevingskracht konden worden ontleend aan wat kunstenaars hadden voortgebracht. Stuuf Wiardi Beckman, evenals Boekman een vooraanstaand vernieuwer van de sociaal-democratie in het interbellum, koos direct na de bezetting voor het verzet, werd gearresteerd en kwam uiteindelijk in Dachau terecht. Hoe belangrijk de culturele bagage ook in die onmenselijke omstandigheden was blijkt uit het feit dat hij in het kamp zijn Homerus onder handbereik onder zijn matras had. Eerder, in Natzweiler, hadden Oscar Mohr en Beckman het initiatief genomen om uit het gezamenlijke geheugen van de gevangenen een dichtbundel samen te stellen, waaruit 's zondags kon worden voorgelezen. Het vijzelde, aldus mede-gevangene Pim Boellaard – over wie Jolande Withuis een prachtige biografie schreef –, de stemming in de modderpoel van Natzweiler op zoals een oase in de woestijn.²⁸ Het is misschien wel de kortst mogelijke formulering van de waarde die kunst kan hebben.

Boekmans 'vreselijke tijd als de onze' is onvergelijkbaar met de situatie waarin wij ons nu bevinden. Maar zijn in de huidige tijd kunst en cultuur niet evenzeer onmisbaar, als oase, als spiegel, als commentator? Hebben wij ze niet hard nodig als een contrapunt van ons op nut georiënteerde leven?

Als bron van inspiratie en verbeelding? Daarop wees de liberale sociaal-democraat Harry Starren toen hij schreef over de huidige veenbrand in Nederland, het gebrek aan legitimiteit van politici en de haast onvermijdelijke politieke crisis: 'Die politieke crisis vraagt om redesign. Een herontwerp van onze systemen die in de huidige opzet kansloos zijn. We zullen daarin kunst en cultuur meer dan ooit nodig hebben.'²⁹

Marie-Thérèse van de Kamp

» *vakdidacticus kunsttheorie, onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam en docent kunstvakken aan het Theresialyceum in Tilburg*

Wat mij drijft? Ik vind het onethisch dat kinderen op school zo'n eenzijdige vorming krijgen. Juist dat wat de mens beweegt en kenmerkt, vind je niet in traditionele schoolvakken zoals wiskunde en taal. Daarom zijn kunstvakken zo waardevol. Vanuit huis krijgen veel kinderen dit niet mee. Het is de groep waar je vanuit het sociaal-democratisch denken de grootste betrokkenheid mee hebt. Die kinderen krijgen, zoals Aleid Truijens eens schreef, maar één kans en dat is op school. Kunst heeft zoveel waarde en betekenis in het leven van de mens. Dat rechtvaardigt waarom je een vaste plek voor kunsteducatie in het onderwijs moet inruimen. Het gaat mij erom dat leerlingen worden voorbereid op het burger zijn in een internationale wereld waarin je open moet leren staan voor andere perspectieven dan die uit je directe omgeving. Kunst leert je open te staan voor het onbekende. Het leren meeleven met en het accepteren van dingen die ver van je afstaan, dat is zo waardevol in een mensenleven. Dat zouden we iedereen door middel van kunsteducatie mee moeten geven.

Er is wel een wettelijke verplichting vastgelegd op het gebied van cultuur-educatie, maar dat is niet genoeg. Je zou verwachten dat de beleidsmakers voor een structurele aanpak kiezen van het onderwijs in kunst en cultuur, dat ze beseffen dat ook voor kunsteducatie in het basisonderwijs lesuren en goede vakdocenten onmisbaar zijn. Maar die stap durven ze niet te zetten. Als je kijkt naar het aanbod van kinderprogramma's in musea, dan doet bijvoorbeeld Amsterdam het fantastisch. Maar als je kinderen een of twee keer per jaar de mogelijkheid biedt om een museum te bezoeken, beklijft het niet. Je hebt hulp nodig bij het leren duiden van kunst.